

Annotation

The article explores the global experience of higher education, researched of its competitive advantages. Much attention the world of higher education focused on their restructuring to improve competitiveness at the global level. It is proved that the competitiveness of higher education is manifested in the formation of a competitive economy, and increase the degree of completion of training students in colleges and universities is crucial for long-term economic growth. Developed on this basis, practical recommendations for improving the competitiveness of Ukrainian higher education in the global economy.

Key words: higher education, higher education competitiveness, globalization, global economy.

УДК 338.24:658:639.2/3

Яркіна Н.М.,
к.е.н., доц. кафедри економіки підприємства,
Турега С.І.,
старший викладач кафедри економіки підприємства,
Керченський державний морський технологічний університет

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ: ПЕРЕДУМОВИ ТА ЦІЛІ ФОРМУВАННЯ

Постановка проблеми. Рибне господарство України перебуває в глибокій, затяжній економічній кризі. Враховуючи його соціально-економічну і стратегічну значимість, як суб'єкта забезпечення продовольчої безпеки країни, перед державою стоїть завдання формування ефективної політики розвитку рибного господарства України, що зумовлює актуальність дослідження і практичну значущість його результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми активізації і створення умов економічного розвитку рибного господарства України розглядалися в роботах вітчизняних вчених і спеціалістів-практиків у сфері рибного господарства (Стасишена М. С., Дроника В. С., Мазур Ю. П., Губанова Є. П., Москвіна А. М., Демчука О. В. та ін.) і знайшли своє відображення в законотворчій роботі у вигляді відповідних законодавчих актів і державних програм. Той факт, що рибне господарство України все ще знаходиться в депресивному стані, зумовлює необхідність подальшого пошуку ефективних напрямів формування та реалізації державної політики його розвитку.

Постановка завдання. Метою даної роботи є обґрунтування гострої необхідності у формуванні ефективної державної політики розвитку рибного господарства України і визначення її стратегічної цілі та поточних завдань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна, колись реально, а нині всього лише номінально, морська держава, яка має вихід у будь-яку точку Світового океану і доступ до його сировинних біоресурсів, протяжність берегової лінії в 2782 км і 1,3 млн. га внутрішніх водойм, об'єктивно «приречена» на існування рибного господарства як галузі національної економіки, його підтримку та розвиток. Хоч державна статистика відносно підтримки та розвитку рибного господарства України свідчить про зворотне [1; 2]. У табл. 1 наведені дані, що відображають обсяг і динаміку вилову риби та добування інших водних ресурсів Україною за 1991-2011 рр. Обсяг і динаміка вилову, як базового показника виробничої діяльності підприємств рибного господарства, зумовлює рівень і динаміку економічних результатів їх виробничо-господарської діяльності, і, з одного боку, залежить від стану технічної бази виробництва та інвестиційної активності, з іншого, впливає на кількісні характеристики трудових ресурсів галузі і якість життя зайнятого в галузі населення країни. В табл. 2 і 3 наведені показники, що характеризують економічні позиції рибної галузі в народногосподарському комплексі України за 2000-2011 рр.

Таблиця 1

**Дані, що характеризують обсяг і динаміку вилову риби та добування інших водних біоресурсів
Україною за 1991-2011 рр.**

Показники	Роки									
	1991	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Виллов, тис. т	918,3	400,2	350,1	265,6	228,8	213,7	244,5	256,9	218,7	211,2
Темп росту, % (до 1991 р.)	-	43,6	38,1	28,9	24,9	23,3	26,6	28,0	23,8	23,0

Джерело : розроблено авторами за даними [1]

Таблиця 2

Дані, що характеризують виробничо-технічний потенціал рибного господарства (рибальства та рибництва) як елемента народногосподарського комплексу України, за 2000-2011 рр.

Показники	Роки							
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Вартість основних фондів в економіці України у фактичних цінах на кінець року, млрд. грн., всього	828,8	1276,2	1568,9	2047,4	3149,6	3903,7	6648,9	...*
у тому числі, в рибальстві та рибництві	1,941	1,139	1,209	1,216	1,267	1,396	1,055	...*
Частка основних фондів рибальства та рибництва в загальній вартості основних фондів України на кінець року, %	0,23	0,09	0,08	0,06	0,04	0,04	0,02	..*
Темп росту вартості основних фондів (до 2000 р.), %:								
- економіки України	-	154,0	189,3	247,0	380,0	471,0	802,2	...*
- рибальства та рибництва	-	58,7	62,3	62,6	65,3	71,9	54,4	...*
Введено в дію нових основних фондів, млн. грн.:								
- в економіці України	23726	70497	82333	127453	149635	111345	...*	...*
- в рибальстві та рибництві	24	25	29	50	28	16	...*	...*
Частка введених в дію нових основних фондів рибальства та рибництва в загальній вартості введених в Україні нових основних фондів, %	0,10	0,04	0,04	0,04	0,02	0,01	...*	...*
Степінь зношення основних фондів, %:								
- економіки України	43,7	49,0	51,5	52,6	61,2	60,0	74,9	...*
- рибальства та рибництва	56,2	55,9	59,4	55,4	54,2	48,4	54,2	...*
Інвестиції в основний капітал економіки України у фактичних цінах, млрд. грн., всього	23,6	93,1	125,3	188,5	233,1	151,8	150,7	209,1
у тому числі, рибальства та рибництва	...*	0,027	0,055	0,036	0,061	0,022	0,066	...*
Частка інвестицій в основний капітал рибальства та рибництва в загальному обсязі інвестицій в основний капітал, %	...*	0,03	0,04	0,02	0,03	0,01	0,04	..*
Прямі іноземні інвестиції в рибальство та рибництво на кінець року, млн. дол. США	...*	...*	...*	...*	...*	..*	12,9	14,1

* - відповідна інформація в статистичному збірнику відсутня

Джерело : розроблено авторами за даними [1; 2]

Таблиця 3

Дані, що характеризують позиції трудових ресурсів рибного господарства в народногосподарському комплексі України, за 2000-2011 рр.

Показники	Роки							
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Середньорічна чисельність найманих (штатних) працівників в Україні, тис. осіб, всього	13678	11388	11433	11413	11389	10653	10758	...*
у тому числі, в рибальстві та рибництві	31	16	15	12	11	9	8	...*
Частка чисельності найманих працівників в рибальстві та рибництві в загальній чисельності найманих працівників, %	0,23	0,14	0,13	0,11	0,10	0,08	0,07	...*
Темп росту середньорічної чисельності найманих працівників (до 2000 р.), %:								
- в Україні	-	83,3	83,6	83,4	83,3	77,9	78,7	...*
- в рибальстві та рибництві	-	51,6	48,4	38,7	35,5	29,0	25,8	...*
Середньомісячна номінальна заробітна плата працівників, грн.:								
- в Україні	230	806	1041	1351	1806	1906	2239	2633
- в рибальстві та рибництві	147	499	607	721	913	1028	1191	1369

продовження табл. 3

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Темп росту середньомісячної номінальної заробітної плати працівників (до 2000 р.), %:								
- в Україні	-	350,4	452,6	587,4	785,2	828,7	973,5	1144,8
- в рибальстві та рибацтві	-	346,5	412,9	490,5	621,1	699,3	810,2	931,3
Відносна величина порівняння середньомісячної номінальної заробітної плати працівників в Україні і в рибальстві та рибацтві	1,6	1,6	1,7	1,9	2,0	1,9	1,9	1,9

* - відповідна інформація в статистичному збірнику відсутня

Джерело : розроблено авторами за даними [1; 2]

Інформація, що надана в табл. 1-3, невтішна. За 21 рік існування України як незалежної держави обсяг її вилову риби та добування інших водних біоресурсів знизився на 77 % і в 2011 році досяг найменшого рівня. Рівень випуску продукції рибного господарства України у вартісному виразі такий незначний, що він не знайшов відображення в офіційній статистиці, і його частка в економіці України відповідає нульовому значенню.

Про стан справ у рибному господарстві України і його розвиток свідчать показники, що характеризують динаміку ресурсів, задіяних в галузі, і їх частці в загальнонаціональному рівні. Зокрема, дуже показова зміна вартості основних фондів народного господарства України в цілому і її рибного господарства. Так, якщо за 2000-2010 рр. вартість основних фондів у фактичних цінах в економіці України зросла у вісім разів, то в рибальстві та рибацтві – зменшилася майже удвічі, при цьому їх частка в загальній вартості основних фондів національної економіки в 2010 р. в порівнянні з 2000 р. скоротилася з 0,23 % до 0,02 %; середньорічна вартість введених в дію нових основних фондів в народне господарство України за період з 2000 р. по 2009 р. складала близько 94165 млн. грн., а в рибне господарство – близько 29 млн. грн., що в 3247 разів менше загальнонаціонального рівня. Частка інвестицій в основний капітал рибальства та рибацтва в загальному обсязі інвестицій в основний капітал економіки країни склала всього близько 0,03 % в середньому за рік дослідженого періоду, що не забезпечує навіть простого відтворення основних фондів рибного господарства, яке відноситься до фондомістких галузей економіки, і свідчить про занепад його техніко-технологічної бази, зниження виробничого потенціалу. Задовільний рівень зношення основних фондів рибного господарства, що склав в 2010 р. 54,2 %, на фоні 74,3 % рівня зношення основних фондів в цілому по народному господарству країни, проте, не варто розглядати як позитивний факт, оскільки він підтримується не за рахунок достатнього оновлення, а в результаті інтенсивного списання і зняття з балансу підприємств промислових суден - найдорожчих і найнеобхідніших у виробничому процесі об'єктів основних фондів. Загальна кількість риболовецьких суден усіх класів, забезпечених двигунами, скоротилася в Україні з 1450 од. в 2000 р. до 320 од. в 2010 р. [3], тобто в 4,5 раза.

Середньорічна чисельність найманих працівників в рибному господарстві України скорочувалася випереджаючими темпами в порівнянні із зниженням чисельності штатних працівників в економіці країни. Якщо середньорічна чисельність найманих працівників в Україні в 2010 р. в порівнянні з 2000 р. зменшилася на 21,3%, то в рибацтві та рибальстві – на 74, 2%, а їх частка в загальній чисельності найманих працівників впала з 0,23% в 2000 р. до 0,07% в 2010 р. Наявність суттєвих соціально-економічних проблем в рибному господарстві України відображає і рівень оплати праці найманих працівників, що становить трохи більше половини від середнього рівня номінальної заробітної плати найманих працівників в Україні, що абсолютно підриває престижність і привабливість праці в галузі, яка відрізняється важкими умовами.

Інтерес до рибного господарства України з боку іноземних інвесторів, що характеризується прямими іноземними інвестиціями у вітчизняне рибальство та рибацтво на кінець 2010 і 2011 рр. в сумі, відповідно, 12,9 і 14,1 млн. дол. США або 1,5 % і 1,7 % в загальній сумі прямих іноземних інвестицій в сільське господарство України, незначний і не відповідає тенденціям розвитку світового рибного господарства.

Разом з тим, продукція рибного господарства відрізняється соціально-стратегічним характером, будучи незамінним продуктом здорового харчування і об'єктом продовольчої безпеки країни. Рівень споживання риби і рибопродукції на душу населення в Україні в 2000-2011 рр. показаний в табл. 4. Доводиться констатувати, що досягнутий рівень споживання (для довідки: міжнародна фізіологічна норма споживання риби і рибопродуктів – 20 кг в рік) отриманий не за рахунок продукції вітчизняних виробників, а за рахунок імпорту. Співвідношення між імпортом і експортом риби і рибопродукції в Україні за 2011 рік склало 5,2:1 (238,5 тис. т до 45,8 тис. т [1]). Провідні імпортери (Норвегія, на частку якої доводиться близько 52 % всього імпорту, Ісландія, Естонія, США, Росія) займають стійке становище на вітчизняному ринку рибопродукції, реалізуючи власні економічні вигоди за рахунок населення України, при цьому національне рибне господарство продовжує стагнувати.

Таблиця 4

Споживання риби і рибопродуктів в Україні в середньому за рік з розрахунку на 1 особу в 2000-2011 рр., кг

Рік	Всі домогосподарства (середній рівень по Україні)	У тому числі по квінтільних групах по рівню середньодушових загальних доходів					Домогосподарства з середньодушовими доходами в місяць нижчими від прожиткового мінімуму
		перша	друга	третьа	четверта	п'ята	
2000	15,6	7,2	12,0	14,4	19,2	28,8	13,2
2005	21,6	12,0	16,8	21,6	27,6	37,2	15,6
2010	21,6	15,6	19,2	22,8	24,0	28,8	14,4
2011	20,4	14,4	18,0	20,4	22,8	26,4	14,4

Джерело : [4]

Вихід із невтішної ситуації, що склалася по відношенню до рибного господарства України, бачиться у формуванні ефективної державної політики розвитку галузі.

Згідно з Господарським кодексом України, метою державної економічної політики є, зокрема, реалізація та оптимальне узгодження інтересів суб'єктів господарювання і споживачів [5]. Це дозволяє сформулювати основну мету державної політики розвитку рибного господарства України як максимальне задоволення потреб населення країни в рибі та рибопродукції за допомогою створення умов для ефективної роботи і розвитку підприємств аквакультури та рибальства. При цьому, як мету довгострокової (стратегічної) політики розвитку рибного господарства можна розглядати забезпечення продовольчої безпеки країни, збереження та примноження економічного потенціалу рибогосподарської галузі економіки, підвищення добробуту зайнятого в ній населення. Середньострокова політика розвитку рибного господарства повинна орієнтуватися на відновлення виробничого потенціалу галузі. До її основних завдань відноситься створення умов, що забезпечують стійкий економічний інтерес господарюючих суб'єктів до бізнесу, що стосується риборозведення та риболовлі.

Обов'язковим елементом реалізації державної політики розвитку рибного господарства є правове закріплення, здійснюване шляхом визначення її засад в прогнозах і програмах економічного розвитку України, програмах діяльності Кабінету Міністрів України, Цільових програмах економічного, науково-технічного і соціального розвитку, а також відповідних законодавчих актах. В даний час сформований пакет нормативно-законодавчих актів і програмних документів, що визначають правові основи реалізації державної політики розвитку рибного господарства України та її першочергові завдання, що включає: Закон України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» [6]; Закон України «Про аквакультуру» [7]; Державну цільову економічну програму розвитку рибного господарства на 2012-2016 роки [8]; Державну програму активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки [9].

Закон України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» визначає правові основи діяльності і державного регулювання в області рибного господарства, збереження та раціонального використання водних біоресурсів; порядок взаємостосунків між органами державної влади, місцевого самоврядування і суб'єктами господарювання, що здійснюють рибогосподарську діяльність у внутрішніх водних об'єктах України, внутрішніх морських водах і територіальному морі, континентальному шельфі, винятковій (морський) економічній зоні України і відкритому морі.

Закон України «Про аквакультуру» визначає принципи державної політики, основні засади розвитку і функціонування аквакультури, правові основи діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у сфері аквакультури.

Державна цільова економічна програма розвитку рибного господарства на 2012-2016 роки націлена на створення умов для забезпечення розвитку рибного господарства і його конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках за допомогою виконання наступних завдань:

- відтворення водних біоресурсів;
- формування і утримання племінної бази для вдосконалення якості об'єктів інфраструктури;
- будівництва, модернізації та забезпечення функціонування підприємств аквакультури;
- модернізації існуючих і будівництва нових суден вітчизняного флоту рибної промисловості;
- розширення, реконструкції та технічного переоснащення морських рибних портів;
- забезпечення розвитку галузевої науки.

В Державній програмі активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки в числі інших пріоритетних напрямів виділено поліпшення інвестиційних умов, підтримку національного товаровиробника і реалізацію політики імпортозаміщення, міжнародну співпрацю і розвиток експортного потенціалу, що є актуальними і

життєво необхідними для рибного господарства України. В рамках даної Програми передбачений ряд заходів середньострокового характеру, що витікають з Державної цільової економічної програми розвитку рибного господарства на 2012-2016, до складу яких входить:

— формування нормативно-правової бази, зокрема для врегулювання питання оренди внутрішніх водоймищ; відтворення водних біоресурсів; утримання селекційно-племінних стад водних біоресурсів для вдосконалення якості об'єктів аквакультури;

— забезпечення розвитку суднобудування шляхом підвищення конкурентоспроможності підприємств;

— залучення і використання світового досвіду для підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Наявне програмно-правове забезпечення функціонування та розвитку рибного господарства України створює базові організаційно-правові умови для реалізації ефективної державної політики розвитку рибного господарства України. Проте, щоб організаційно-правовий механізм запрацював, необхідна політична воля органів влади всіх рівнів.

Висновки з проведеного дослідження. Рибне господарство України знаходиться в затяжній економічній кризі і практично втратило свої позиції як суб'єкт національної економіки. Основною метою державної політики розвитку рибного господарства України є максимальне задоволення потреб населення країни в рибі і рибопродукції за допомогою створення умов для ефективної роботи та розвитку підприємств аквакультури та рибальства. Аналіз ключових положень програмно-правових актів, що визначають і регулюють діяльність і перспективи розвитку підприємств рибного господарства, виявив, що в державі сформовані засади розвитку рибного господарства України організаційно-правового характеру. Разом з тим, економічні і мотиваційні аспекти державної політики розвитку рибного господарства потребують конкретизації і відповідного законодавчого підкріплення в рамках фінансової, валютної, податкової і бюджетної політики. Без вказаних чинників і політичної волі органів влади всіх рівнів конструктивні організаційно-правові напрацювання і акти залишаться на рівні декларування, і рибне господарство буде занепадати і далі.

Бібліографічний список

1. Україна у цифрах 2011 : статистичний збірник / [за ред. О. Г. Осауленка]. – К. : Державна служба статистики України, 2012. – 251 с.
2. Статистичний щорічник України за 2010 рік / [за ред. О. Г. Осауленка]. – К. : ТОВ «Август Трейд», 2011. – 560 с.
3. Fishery and Aquaculture Statistics: FAO yearbook 2010 [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу : www.fao.org/icatalog/inter-e.htm
4. Яркіна Н. Н. Управление качеством как элемент государственного регулирования деятельности предприятий рыбного хозяйства Украины / Н. Н. Яркіна // Культура народов Причерноморья. – 2012. – № 243. – С. 77-80.
5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436 – IV [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>
6. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів : Закон України від 08.07.2011 р. № 3677-17 [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3677-17>
7. Про аквакультуру : Закон України від 18.09.2012 р. № 5293-VI [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5293-17>
8. Державна цільова економічна програма розвитку рибного господарства на 2012-2016 роки : Затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 1245 від 23 листопада 2011 р. [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1245-2011-p>
9. Проект Державної програми активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу : http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article/main?art_id=197032&cat_id=197031

Анотація

В статті на основі аналізу економічного стану рибного господарства обґрунтована необхідність формування державної політики розвитку рибного господарства України. Визначена її стратегічна мета і тактичні завдання. Охарактеризовані основні законодавчі акти і Державні програми, що регулюють діяльність підприємств по риборозведенню та риболовлі і визначають напрями розвитку рибного господарства. Підкреслено, що без розробки ефективних економічних і мотиваційних механізмів, а також політичної волі влади, наявні організаційно-правові основи розвитку рибного господарства України не забезпечать бажаного результату.

Ключові слова: рибне господарство, розвиток, криза, державна політика, мета, організаційно-правові засади.

Аннотація

В статті на основі аналізу економічного стану рибного господарства обґрунтована необхідність формування державної політики розвитку рибного господарства України. Визначені її стратегічні цілі та тактичні задачі. Охарактеризовані основні законодавчі акти та державні програми, що регулюють діяльність рибоводних та риболовних підприємств і визначають напрями розвитку рибного господарства. Підкреслено, що без розробки ефективних економічних та мотиваційних механізмів, а також політичної волі влади, існуючі організаційно-правові основи розвитку рибного господарства України не забезпечать бажаного результату.

Ключевые слова: рыбное хозяйство, развитие, кризис, государственная политика, цель, организационно-правовые основы.

Annotation

This article represents the necessity of national policy development for supporting the Ukrainian fishery based on analysis of economical situation of fishery. Its strategic objectives and tactical tasks are determined. Major legislative acts and national programs controlling the activity of fish hatcheries and fishing companies and identifying fishery development directions are characterized. It is emphasized that the available organizational and legal bases of Ukrainian fishery development will not give expected effects without working out effective economical and motivational mechanisms as well as the political will of the authorities.

Key words: fishery, development, crisis, national policy, objective, organizational and legal bases.

УДК 338.583

**Бойчик І.М.,
к.е.н., доцент кафедри економіки підприємств і корпорацій,
Тернопільський національний економічний університет**

РИНКОВА ІНФРАСТРУКТУРА: СУТНІСТЬ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА

Постановка проблеми. Сучасні ринкові умови господарювання в Україні спонукали до перетворення ринкової інфраструктури із пасивного супутника виробництва, якою вона була за часів командно-адміністративної економіки, в рівноправного партнера всіх галузей реального сектора. Вона перетворилась у відкриту сферу діяльності, яка забезпечує ефективне функціонування всієї економіки, створюючи матеріально-технічне, організаційне та фінансово-економічне підґрунтя для її розвитку.

Різноманітність поглядів і тлумачень ринкової інфраструктури, її змістового наповнення зумовлюють необхідність дослідження цієї категорії та її елементів.

Аналіз досліджень і публікацій. Економічна наука свідчить про нагромаджений досвід в питаннях дослідження ринкової інфраструктури. Основоположником введення цього терміну в економічну літературу є американський вчений П.П. Розенштейн-Родан. Його тезу щодо складу інфраструктури як сукупності всіх оточуючих суспільне середовище умов, необхідних для «першого ривка» приватної промисловості, поділяв Х. Зингер. Далі її розвинули П. Самуельсон, Р. Йохімсен.

Серед російських науковців, які досліджували проблеми розвитку інфраструктури, можна виділити Р. Шніппера, А. Шаріпова, В. Стаханова, В.П. Федько, Н.Г. Федько, І. Беляєвського та інших.

У вітчизняній економічній науці виділяється праці Л. Кузьменко, І. Ковельської, І. Рекуненка, М. Коваленко, А. Ткача. Однак, невіршеними раніше частинами проблеми є не врахування в існуючих дослідженнях сутності ринкової інфраструктури сучасних тенденцій розвитку вітчизняного ринку, ступеня та методів втручання державних інституцій у її розвиток.

Постановка завдання. Метою даної статті є узагальнення теоретичних положень щодо сутності ринкової інфраструктури, її класифікації та ролі у процесі розвитку економіки та забезпеченні ефективного функціонування виробничих підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток ринку в будь-якій країні та взаємовідносини між ринковими партнерами суттєво впливає на забезпечення населення різноманітними товарами і послугами, ступінь задоволення ринкового попиту та, врешті-решт, суспільні настрої. Виробнича сфера підприємництва «відповідає» за створення таких продуктів та задоволення потреб споживачів. Однак, вона не існує відокремлено від інших суб'єктних елементів ринку.